

## Szakbeli nevelődésünk irányai

Zúg és zeng a mi nyomdászi berkeinkben az önteltség szózata: „Ha Gutenberg apánk előlépne négyszázhatvanöt-esztendő elvonultságából, elámulna azon, hogy mivé fejlődött világmegváltó művészete. Amit őnéki magának kellett évtizedes emésztő fáradsággal úgyszólván a semmiből előteremtenie: betút, festéket, sajtót, ezerféle szerzőszámot, meg egyebet, mind-mind készen kapja most a tipográfus az ezek speciális előállítására berendezett nagy gyárakból. Papirosért sem kell messze földet bejárnia; félperces telefónszózatra a helyébe hozzák. A szedés munkája, részben átalakulva, hihetetlenül meg is gyorsult; egyszerű kopogtatásra szinte magától megcsinálja a szedőgép; még csak drótot sem kell a betűkön átfűzni, mint ahogy a Mester állítólag cselekedte. A nyomtatás pedig valóságos csuda: az ősi faprések helyén emeletes, csupa-henger és csupa-sróf gépmonstrumok állnak s szélnél sebesebben ontják magukból a sokoldalú ívek millióit.“

Valóban, a *technikai* haladás elképesztő.

Vizsgáljuk azonban a nyomdászember munkáját a *benső érték* szempontjából, aminek az lehet a csalhatatlan kritériuma, hogy micsoda előképzettség, tudás és mekkora agymunka kellett hajdanán, s mekkora kell most a nyomdászi tevékenység gyakorlásához.

Ha ebből a szempontból vizsgáljuk a mai idők átlagos nyomdász-emberének munkáját, illetőleg a munkásságához fűződő követelményeket: jelentős eltolódást tapasztalhatunk a régi időkhöz képest. A könyvnyomtatás feltalálása utáni első 50—60 esztendőben a kódexművészet szépségein nevelkedett, kora esztétikájában és minden tudományában járatos volt a betűszedő; ekkor is érte el a tipográfia a legnagyobb művészeti tökéletességét.

Az ezután következő 350 esztendőn át a nyelvi tudás volt a betűszedő értékmérője, s egyszersmind a nyomdaüzemek egzisztenciális alapja: a szedőnek jól kellett tudnia latinul, meg egy kicsit görögül is; ezenfölül természetesen tudnia kellett az anyanyelvét. Esetleg egyéb nyelveket is. Egy-egy nagyszombati betűszedőnek például jól kellett tudnia latinul, magyarul, németül és tótul, az egzotikumokat nem is számítva.

A prototipográfusok korát is hozzávéve, négy évszázadon át őre és hív szolgája volt tehát a nyomdász a nyelvtudománynak; sőt gyakran a legfőbb döntő fóruma is egyszersmind. Miért? Mert értett hozzá! Aki betűszedőnek ment: megvolt a kellő iskolai előképzettsége; a tanulási ideje öt-hat-hét esztendő volt a legtöbb helyt; és segéd- avagy mesterkorában is állandóan benne úszott a nyelvi és ortográfiai kérdések árjában.

A nyomdászat e négyszáz esztendőn át *tudományos* foglalkozásnak számított; volt tekintélye, s meg is lehetett belőle élni. A *magas színvonal* egymagában biztosította annak, hogy kontárnépség — sem főnök, sem segéd — nem vethette meg lábát a mesterségek mestersége területén.

A nemzeti nyelvek előretörése óta mind többen lettek az olyan betűszedők, akik egyetlen nyelvvel is elboldogulhattak. A nyelvtanulás, a grammatikába való elmélyedés szüksége látszólag tehát nagyot csökkent. Vele együtt a nyomdászat benső, tudományos tartalma. A tudásnak, elmélkedő agymunkának egyre kevesebb szerepe jutott a sorok szedése körül; mind mechanikusabbá lett ez. Lelkiismeretlen nyomdaüzérek tehát elemi iskolát is alig szagolt tíz-tizenkét esztendő gyerекek tömegét állították be inasnak, csupa-hiba sorok deputátumát izzasztva ki belőlük; ők maguk híjával voltak minden műveltségnek, irodalmi megértésnek és általános tudásnak; csoda-e, ha Gutenberg nagyszerű találmányának megbecsülése közel száz esztendeje szállton-száll lefelé?

A nyomdászatot a nyomdászok züllesztették le; egyesegyedül a nyomdászok azok, akik újra a méltó magasságba emelhetik. Ezt azonban

búsongó jeremiáákkal sohasem érhetjük el. *Tanulni* kell, folytonosan, az utolsó lehelletünkig; szívósan *ragaszkodni* az évszázadokon át *kikristályosodott tipográfiai szabályokhoz* és — ami nem kevésbé fontos — kérlelhetetlenül *üldözni*, megbélyegezni és nyilvánosan szóvátenni minden *kontárságot*, bárhol és bármiféle formában nyilvánuljon is az meg.

A tisztító és nevelő munka azonban csak akkor lehet igazán hatásos, ha a meglévő szakoktatási fórumaink munkálkodása is hozzáidomul a célhoz meg a gyakorlati szükségességhez. Ez a gyakorlati szükségesség jelentékeny részében ma is ugyanaz, ami volt Gutenberg és a Plantinék idejében: a nyomdásznak, ólombetűs tolmácsa lévén az írónak, a legteljesebb nyelvtani, egyszersmind ortográfiai és irodalmi tájékozódottságra kell törekednie. Magyar nyelv, magyar stílus és magyar ortográfia dolgában jó szakemberré kell lennie, aki mindent megért s éppen ezért nem is keresgél csomót a kákán, de viszont döntő súllyal adhat fölvilágosítást s javasolhat helyesbítést, ha szüksége kerül.

A nyelvi kultusz mellett bőséges esztétikai ösmeretre is volna szüksége a jelen idők betűszedőjének. Hiszen vagy negyven esztendő óta a betűszedőknek mind nagyobb hányadát köti le a jobbra kereskedelmi jellegű akcideneciális munkák előállítása, amely némely részében meglehetősen sablónos, itt-ott azonban tág teret nyit az ötletességnek, sőt a művészet határát érintő teremtő készségnek is. A sablónosabb felének szabályai le vannak immár fektetve a szakirodalmunkban, a művészeti része azonban folyton változik, csakúgy, mint szülőanyja: az ezerarcú divat meg művészet.

Ehhez a tipográfiai művészethez is utat nyitni, alapot kell teremteni a rája hivatottak számára.

A tipográfiai szakoktatásnak — a most nagyon összezsugorodott szakirodalmon kívül — két fóruma van nálunk. Sajnos, az is csak Budapesten.

Egyik a szakirányú tanonciskola, a másik a könyvnyomdai munkások egyesületének szakkulturális továbbképző intézménye. Ennek is, annak is megvolna a magától értetődő, természetes programja: az első a szilárd alapnak és falazatnak a megépítése, a másiké a betetőzés, az ornamentálás, gyakori renoválás, sőt esetleg — a régi, örökérvényű alapfalazat fölhasználásával — az újjáépítés is.

Közérthető mondatra átfordítva:

Tanítsa a szakirányú *tanonciskola* a magyar nyelvet és helyesírást

hetenként mentől több órán át, mennél elmélyedőbb tüzetességgel, s úgy, hogy a tanonciskola negyedik osztályát végző ifjak legalább is annyit tudjanak e tárgyból, mint akármelyik érettségizett ifjú. Tanítsa a tanonciskola a tipográfiai anyagot s a betűszedésnek mesterségi részét tevő örök szabályokat (tehát világért sem a mulékony divatszerűségeket). Tanítsa a nyomdásztörténetet, mint amely a legsivárabb lelket is magasabbra képes emelni. Mint az esztétikai érzéket s tudást fejlesztő eszközöket, tanítsa a rajzbeli technikákat, a rajzbeli fogásokat, a betűvetést, arányosítási gyakorlatokat, s ami nagyon fontos: a történeti építő és díszítő stílusokat. Olyan tudásanyaggal lássa el tanítványait, aminőre ezeknek okvetlenül szükségük van az elindulásukkor, s amelynek minden apró részecskéje holtig nélkülözhetetlen és a gyakorlatban jól használható marad. Nem többet, de kevesebbet sem!

A *továbbképző* oktatás föladatairól már sokszor és sokat írtam. Egyetlen mondatba sűrítve: a továbbképzés föladata a nyomdász szaktudásának — tehát nyelvi, szaktörténelmi s ezzel kapcsolatos szaktudásának is — folytonos mélyítése s a specializálás és újabb találmányok, valamint esetleges művészeti irányváltozások okozta új munkálkodási módozatokra való ránevelés. A továbbképző oktatás tehát mindig az újat adja és a régít mélyíti, emellett speciális munkakörökre nevel, s esetleg a művészetek régiójáig is elviszi az arra termett, ernyedetlen szorgalmú, jó nyomdász tanítványait.

Továbbképző intézményünk e többévtizedes programját a nyomdai ipar mostani hanyatlása idején kedvem volna még egy ponttal meg bővíteni: „A továbbképzés föladata mindezekon fölül az, hogy olyan objektív és igazságszerető, lelkes szakembereket neveljen a magyar könyvnyomtatás számára, akik szívügyükké téve a tipográfia hagyományait és becsületét, készek annak védelméért szóban és írásban, mindenütt és mindenkor síkra is szállani.“